

HOE DE ZAAKVAKKEN HET LEESONDERWIJS GAAN REDDEN

In december bleek uit het PISA-onderzoek dat het nog niet goed gaat met de leesvaardigheid van onze leerlingen. Dat is niet alleen een langdurig knelpunt, maar als het terugkomt in satirische programma's dan is het duidelijk dat ook een breed probleem is. Herkenbaar voor iedereen. Ik ben geen taalexpert en ik heb dus een andere tunnelvisie. Ik denk dat wereldoriëntatie niet alleen vaker, maar ook een prominentere en zelfs een leidende rol moet krijgen in het curriculum als we de leesvaardigheid willen verbeteren.

Mijn oudste is inmiddels 29 jaar. Ik weet nog goed dat ze in groep 5 aan me vroeg of geschiedenis niet begrijpend lezen was, maar dan uit een ander boek. Dit is niet het verband wat we zoeken, maar die relatie tussen de zaakvakken én lezen is er wel degelijk. Beide hebben elkaar nodig. Wereldoriëntatie heeft woorden nodig om de wereld begrijpelijk te maken en lezen heeft inhoud nodig en die inhoud komt van de zaakvakken. Kijk maar eens naar de teksten in een begrijpend lezen aanpak. Ze gaan vrijwel altijd over de wereld.

Integratie is niet alleen noodzakelijk, maar ook doelmatig. Zowel wereldoriëntatie als lezen beoogt dat leerlingen een beeld krijgen. 'De geharnaste ridder keek zorgelijk over de velden vanachter de kantelen van zijn kasteel'. Zie je hem voor je? Je ziet misschien zelfs wát de ridder ziet. Je brein tekent het beeld voor je in. Dat moet er gebeuren bij het lezen, maar ook bij wereldoriëntatie willen we dat leerlingen een beeld krijgen van de wereld. Over tekenen gesproken; teken eens een ziggoerat. Een ziggoerat is een tempeltoren uit het oude Mesopotamië en Perzië, in de vorm van een terrasvormige piramide met hoge trappen en met

teruglopende verdiepingen. Een ziggoerat had een religieuze functie en op de top van de ziggoerat stond een tempel. Lukt het tekenen je nu wel? Als ik je zou vragen een piramide van de Oude Egyptenaren te tekenen dan weet je een tekening zelfs correct in te kleuren. Kennis bepaalt of je een beeld krijgt tijdens het lezen. Anders gezegd: kennis bepaalt of je begrijpt wat je leest.

Kennis en leesbevordering moeten hand in hand gaan. Had je kennis van de ziggoerat? Dan begreep je de tekst. En een tekst kan je bestaande kennis ook weer vergroten zodat je meer kennis krijgt. Heb je meer kennis, dan begrijp je nog moeilijkere teksten en daardoor... enz. Deze weg naar boven is de meest belangrijke reden waarom lezen en de zaakvakken hand in hand moeten gaan.

Tot zover misschien weinig nieuws, maar er is een kanttekening. De zaakvakken zijn meer dan een tool om de leesvaardigheid te stimuleren. In de literatuur (en helaas ook vaak in de praktijk) plaatst men een beeld en taalrijke tekst centraal. Een bij de tekst passende kenniscomponent, immers noodzakelijk voor tekstbegrip, wordt gezocht op basis van het onderwerp van de tekst. Ondanks alle aandacht voor de basisvaardigheden is het volgens mij niet de juiste aanpak teksten zo'n prominente plek te geven. Wereldoriëntatie gaat over een ingewikkelde en bovendien deels onzichtbare wereld. Aardrijkskunde, geschiedenis en natuuronderwijs maken de wereld een stukje begrijpelijker door de verbanden die er zijn te laten zien. Je begrijpt de wereld beter als je losse eindjes met elkaar in verband weet te brengen. Een Tweede Wereldoorlog kun je niet begrijpen zonder de Vrede van Versailles na WO I en de situatie tussen Israël en Palestina blijft in nevelen gehuld als je niets weet van WO II.

Dat is waar de zaakvakken over gaan. Het verbinden van losse eindjes. En dat is mijn bezwaar om een losse tekst een centrale plek in de les te geven. Je creëert losse eindjes en maakt de wereld niet begrijpelijker en nauwelijks meer zichtbaar. Ik zal niet snel een tekst geven over een ziggoerat, ook al is er eentje in het nieuws geweest en kan ik een leuke video laten zien in de klas.

Dat is ook de reden dat ik weinig heil zie in brede thema's als 'helden' of 'water'. Hoe breder het thema, hoe makkelijker je rijke teksten kunt vinden. Een tekst over de watersnoodramp, de kringloop van het water, een tekst over dieren in het water, enzovoort. Het is los zand. Het verband is zoek en dat brengt leerlingen niet verder in het begrijpen van de wereld. Er is geen verband tussen een walvis en de watersnoodramp. Ik zie de frons bij sommige van mijn collega's al voor me. Die walvis en de watersnoodramp horen toch ook bij wereldoriëntatie, dat is toch ook nuttige kennis? Jazeker, maar wereldoriëntatie heeft niet als doel zoveel mogelijk brokjes kennis aan te reiken, maar om brokjes kennis aan elkaar te verbinden. Wat mij betreft liever een keuze voor minder en verbonden draden dan verschillende losse eindjes.

Thematisch onderwijs kan prima, maar dan wel inhoudelijk logisch verbonden. Denk even aan die piramide en stel je een thema Egypte voor. Daaraan kun je veel inhoudelijk logisch verbinden. De dodencultus en het geloof natuurlijk, het ontstaan van een staat, het schrift, maar ook de woestijn, het belang van de Nijl en irrigatie. Zonder inhoudelijke samenhang wordt het knelpunt van 2030 dat leerlingen niets meer begrijpen. Wat dat laatste betreft is het al vijf voor twaalf getuige het gebrek aan kennis over de Holocaust bij tieners, om nog maar eens een verbinding te maken met mijn zinnen hierboven.

ZOEK GEEN LES BIJ EEN TEKST, MAAR ZOEK EEN TEKST BIJ DE LES

De zaakvakken moeten niet op de achterbank van leesbevordering meegenomen worden, maar moeten juist leidend zijn in het onderwijs. Niet alleen omdat de zaakvakken eigen te bereiken doelen hebben, maar ook omdat lezen kan meeliften op de vakdidactiek van de wereldoriënterende vakken. Het is een open deur, maar je leest meer als je gemotiveerd bent. Ik durf de wedstrijd wel aan. In groep 7A motiveren we de leerlingen voor een tekst met een leesstrategie en in 7B motiveer ik de leerlingen met vakinhoud.

We willen ook dat leerlingen actief nadenken over dat wat ze lezen. Bij wereldoriëntatie gaat het al lang niet meer om antwoorden zoeken in de tekst, maar om nadenken met een tekst en daar is inmiddels veel didactiek voor ontwikkeld dat ook de leesvaardigheid verder kan helpen. Met opdrachten als een ranking, een odd one out, een levende grafiek, een historische sudoku, een mysterie, met hoge orde denkvragen weten we leerlingen aan het denken te zetten met teksten als bron. En als we dat ook nog doen in een coöperatieve vorm dan kunnen we de trits van motiveren, denken en interactie in één les terug laten komen.

Maar het is geen wedstrijd tussen twee partijen. Lezen en wereldoriëntatie komen uit voor hetzelfde team. Geïntegreerd is niet dat het één in dienst staat van het ander, maar dat je door integratie een hogere opbrengst krijgt. Dan is het wel van belang het paard niet achter de wagen te spannen en juist de kracht van de zaakvakken te gebruiken om het leesonderwijs uit het slop te trekken. Bijkomend voordeel is, dat we hiermee de verschaling van ons onderwijs door de focus op de zogenaamde basisvaardigheden enigszins tenietdoen.

Heb je vragen of mocht je willen horen hoe je deze ideeën in praktijk brengt? Team Mens en Wereld van Hogeschool KPZ wil met alle plezier op je basisschool langskomen. Neem contact op met Ron Meijer via r.meijer@kpz.nl. Dat kan ook samen met een collega van Team Taal. In het nascholingsaanbod Lezen en schrijven in wereldgericht onderwijs krijgt kennisopbouw veel aandacht. Meer weten? Neem contact op met hogeschooldocent Véronique Damoiseaux: v.damoiseaux@kpz.nl

OVER DE AUTEUR

Ron Meijer is hogeschooldocent geschiedenis op Hogeschool KPZ.